

INTERVJU MED ERNST ERIKSSON I FRIGGESUND

- Jag har hört talas om att ni hade en bystämma i Fönebo.
- Jo, det fanns nog sånt då.
- Ja, för ni har ju varit byordningsman å lite utav varje, eller hur.
- Nja,
- På slute. Jo, men jag har läst det i protokollet.
- Jaså.
- Jag skulle vara intresserad om ni kunde prata lite om den där bystämman.
- Ja, jag vet inte vad jag skulle kunna säga om den där bystämman.
- Vad var det främst för saker ni diskuterade på stämman?
- Ja, det var ju allt som var. Om vi ska gå så långt tillbaka som före min tid, då var det ju väldigt viktigt med bystämma å så där. Det var. Å så var då så att ... i kontrakt för en arrendator att han skulle komma sams med sina grannar å på de vise, ja, å såom dom hade bystämma å då var nå kländer å så där då så kunde dom rapportera då till Strömbacka å den där vart ditkallad på kontorsrätt eller nånting, å så har jag nästan hört sägas att det gick så långt att då kunde rent av vara fruarna som var osamt. Då var då å kunna komma till kontorsrätt. Men då är så längesen så då har jag inte vari me på så då å inte nå. Den bystämma som jag var med på då var ju för å hålla lite ordning om man så säger, vi skulle ha ut kreatur å så där te skogen å på värarna, å då skulle vi alltid ha vägar upp å broar å laga så en hade te å gå, å så fanns då ju några som

inte brydde sig om de där då å andra som kom å körde på byordningsman att han skulle ordna med dom så dom gick å då vart man ju inte nå välkänd då. Man kunna ju bli lite osams. Likaså var då med vägar. Bestämdes hur man skulle arbeta då. Då fanns inte nån extra hjälp med väg, utan då fick vi underhålla som bodde på platsen.

- Hade ni delat in vägen i skiften då?

- Nja, då vart på senare år då, men då for en å arbeta nå dagar å så där, å då gick ju då med, å sen vart de ju skiften. Då skulle dom vara med å se efter hur de var då å så, å så var de lite av varje, plogning på vintern å på då viset som behandlades på de där bystämmorna.

- Dom har försvunnit nu?

- Ja, då har dom. Då ä slut med de där skogsvägarna i skogen å lite av varje. Nu ramlar dom ner broarna å då får dom vara, det är just ingen som går där heller. Vägar har ju försvunnit i skogen, så det finns inga vägar där. Om en går i skogen nu så förstår en bara att här gick en väg en gång i tiden, men nu ser man den inte. För då skulle den röjas upp från det ena hållet till de andra, ifrån Fönebo till Lyckevallen å så var de en vall där borta Vassvallen å likaså mot Brännåsen. Jo det gick å komma fram. De gick ju folk där i mörkret på hösten. Så låg dom i skogen å hade kolning. Då fick dom nytta av de där vägarne å. Å då var tocke där som behandlades på såna där bystämmor.

- Om jag har rätt så övergick bystämman så småningom i en vägintressentförening?

- Jo, det vart nog då. Då vart en sån där vägintressent-

förening.

- Den hade sitt sista möte har jag sett, i den bok jag såg var sista mötet 1962, var det alldeles slut sen, har det inte vart nåt mer sen?

- Jag tror nästan inte. Ja, det ska väl vara lite för redovisning för staten å. Men nu är dä väl just inte nå kvar.

- Hur är det med skötseln utav vägen nu, sköter staten det?

- Nej, dom får statsbidrag.

- För att sköta?

- Ja, sen sköter dom det själva sen. Jag vet inte vad dom har nu, men jag tänker att dom har en 1500 kronor eller nånting. Å första gången då det var då var jag ordförande, då fick vi 300. 300... Forege på Strömbacka, då fick dom när pengarna komma. Å det gick ju bra. Sen ökade det lite eftersom. Vägen synades från länsstyrelsen, å dä när dom såg att vi skötte den å så där öka han på lite. Länsvägmästarn.

- Tidigare när de här bystämmorna hade mer att göra, hur gick själva mötena till, å var höll ni hus?

- Ja, vi var nog mycke på skolan.

- Hur gick sammankallningen till till själva stämman?

- Ja, det var de te å skriva en liten lapp å sätta upp på en anslagstavla att vi skulle dit, bystämma eller sammanträde de å de datot, å så var de te å infinna sig till de då å de som inte gick dit dom fick finna sig i stämmans beslut. Så dä var inte nå annorlunda än så.

- Var ni eniga på de där mötena, på de där besluten, eller kunde det bli nån fart ibland?

- Ja, dä hände med gubbarna där, de kunde bli bra hett ibland.

- De är inte alls omöjligt. De fick väl ordna sig.
- Brukade ni ha nån förplägnad i samband med mötena?
- Nej, det hade vi inte, å dom bruka inte räcka så länge, ett par timmar eller så så var allt uppstökat.
- Jag såg i de här protokollen att det fanns nånting, nåt oxvarv i Fönebo?
- Ja, det har funnits det å.
- Å vad var det då?
- Jo, det var att oxvarvet, det heta de, att det flyttas vart år till olika arrendator, så här komma vissa år de där, flyttas från den ena till den andra för vart år, å på mycke gammalt dä dom gick till tjurn med kon då skulle dom ha en hösäck å 25 öre.
- Den som hade tjur då?
- Ja, han skulle få det tjurhållarn då. Sen ändrades det så att det blev 50 öre, å så vart dä väl ändring igen, dom tyckte dä var för lite de där, så jag tror dä vart nån krona, kanske dä vart 3 kronor, jag tror nästan dä på slute. Å skulle ha tjur då, så de där kallas för oxvarv dä. Dä var ju en tjurförening egentligen.
- Följde man upp en tjurkalv då tills man visste att man skulle ha varv då?
- Ja, naturligt.
- Man gjorde så ja.
- Eller köpte en från nån annan ort eller så å hade en så den vart duglig när den skulle sta. Å dä var första april på slute som den skulle ta emot, annars var de lite förr, förr tebaka. Första maj var en tid, men då ansåg vi dä att dom skulle sta å sälja den där tjurn som hade gjort ifrån

sig då så var det mera kött. Då har inte varit lika gott om frysanordningar förr som då är nu. De gick ju lättare å sälja första april, för då var dom mer hågad på å köpa än första maj. Men då var inte så stor förlust å ha. De vart ju en bra penning för tjurn egentligen, efter dåvarande priset så vart då ju bra. Men nu är de väl riktigt mycke.

- Har ni hört talas om att man längre tillbaks i några sammanhang hade en sån där klubba som gick runt i byn för till exempel den som skulle ploga?

- Ja, det har jag nog. Jag har haft den bra många gånger. Det var namnet som stod på den där klubba å hon var åttkantig. Det var 8 sidor på na så här. Men jag tror inte, det var 9 som skulle ha namn där, men det fanns 8 kanter, så det var väl en som kom på sidan ljtégrann. Då när man gjort ifrån sig plogturen, man gick ästad med två hästar å ploga till Moviken, då en gjort ifrån sig plogturen då var en glad å skicka iväg klubba till nästa så en vart fri, så då visste dom att om dom hade klubba hängande så skulle dom ploga när de snöga. Hon finns nog kanske i nån gård, jag vet inte, men nog tänker jag att ho finns i nån gård. Men dom har kanske kastat bort na, för dom tänkte att de gjorde desamma. Det var en som heta Johan Lindgren som gjorde den där klubba å texta till namnena med kniv. Men då komma de nya ena då förstås å då skulle de där namnet skäras därifrån å sättas dit ett nytt för de nya ägarn, för då byttes om.

- Men 8-9 namn var väl lite, det var ju 20 gårdar.

- Ja, men se dom var ju arrendatorer som hade hästar till jordbruke som stod för plogningen.

- Å det var inte fler.
- Nej, det var 9 arrendatorer som hade. 10 var dä som var självägande å som hade de där.
- Som hade häst.
- Ja.
- Så dom andra hade inte dä?
- Nej det hade dom inte, dom fick gå ut å hjälpa till om det skulle skottas eller nånting så där då. Så dom fick nog hjälpa till som var utan häst å.
- Å sen var det knepigt med postgången eller hur, den måste ni ha haft besvär med?
- Ja, vi har ju haft besvär, men de gick ju bra de å. Då dom börja med postgången då börja dom med de att dom skulle vara 2 gånger i veckan. Då var det postkontor på Strömbacka, å då gick man över berget vi säger, över åsen dit, för det var ju ingenting att gå dit naturligtvis, det kunde ju vem som helst. Då gick postgången då naturligtvis så han gick för tur, så var det en som gick onsdag å så var det en som gick på lördag, å så onsdag igen, så knallades det på, tills vi vart lite yngre generation, vi var ju några stycken som ville ha lite post mer, så då ville en ju åtminstone ha 3 dagar. Å då var de tocke där bystämma då å då var de ju väldigt bråkit innan de gick igenom de där, men de vart ändå på slute. Så då fick vi 3 gånger, men då gick vi måndag å onsdag å lördag. Å de knalla på länge, men på slute så flytta vi postgången till Moviken å tog den med väskor från, härifrån Friggesund så vi komma dit med en väska å lämna posten å så tog vi den nya väska å gick hem. Å då tror jag vi ändra om et till

var dag. Å de där knalla på de där ett tag å, men ja, vi börja på å se att de fanns lite bättre. Vi fick ett sänt där byombud, postombud, byombud, å då tog lärarinna emot posten så hon var liksom en postmästare åt byn. Det var postverket som hade med de där å göra. Så gick vi dit å hämta posten. Men sista reprisen en var med på då, jag bodde ju inte kvar där så länge sen, men då fick vi så posten komma utkörandes så det var ju alla tiders dä. Så dä var ju lika bra å få de där då nästan som å få de där. Så då hade vi full postgång där då å dä var ju mycke bra.

- På vilket sätt hjälpte bolaget er med olika angelägenheter som ni hade, plogning å förbättring av vägar å stängning å så där?

- Nja, dom hjälpte oss ingenting. Dom tog betalt om de var nånting. Så dä var inte nå. Då skulle vi dit å driva med dom på nåt vis om vi skulle ha å så där, då kunde en få nån anledning så dom var tvungen å göra de för en, men annars, så inte släppte dom efter inte, dom tog ju alltid sitt.

- Känner ni till om det har funnits några bystämmor i de andra byarna också runt omkring?

- Ja, nog fanns det på några olika ställen att dom hade såna där sammankomster, men jag vet inte precis så det kom nåt protokollfört eller nånting, det kan jag inte säga hur det var, men dom hade sammankomster ändå.

- Jag utgår från att ni som bodde i Fönebo på den där tiden kände naturligtvis varandra allihop?

- Ja, det gjorde vi.

- Gick ni ofta å hälsa på hos varandra?

- Ja, i min uppväxttid då var de nog på de vise att då var de mycke som gick å umgicks med varann, men sen, jag vet inte vad det kunde vara för fel, kanske det var telefon som tog bort det eller nånting. Så dom kunde ringa till varandra å komma sig iväg på de viset.

- Förändrade det sig när ni bodde kvar här?

-Ja, ojoj. När jag var bara liten. Å jag vet dom gick till en gård eller nånting. In e var det nå om de var en söndag dom ställde iordning mat å dä var inte alls nå bråk med de. Å det var ju som mera grannsämja på nå vis än vad de var på senare tid. Det vart mera stadsbetonat på slutet. Var å en hade sitt eller nånting. Ja, dom umgicks mindre. Men det var väl kanske för att de kom nytt folk, eller också var dä själva tidevarvet som gjorde de själv. De kan ju vara de å.

- Om nån fyllde 50 år till exempel eller gifte sig eller så där, uppvaktade man då å samla till nånting eller?

- Ja, det hände att de var de å. De gjorde vi. Inte var de så mycke heller, men nog hände de, de gjorde de.

- Jag tänkte fråga, var folk mera vidskepliga förr än dom är nuförtiden.

- Ja, det tror jag nog att dom har varit, det förstår jag.

- Dom tala ofta om sånt där då?

- Ja, så var det väl olika folksläkten hur dom var, för en del var ju inte alls, å en del kunde vara tvärtom se. Nog fanns väl de å att dom var vidskeplig.

- Har det funnits någon sån där klok gubbe i närheten som folk brukar söka upp å som folk trodde att han kunde göra mer än andra?

- Nja, inte i min tid kan jag precis säga att de har funnits nån, men gammalt hörde jag talas om att de fanns en som dom kalla för Jonke å så där som skulle väl kunna göra vad som helst med folk. Men aldrig, jag var nog för ung jag, men jag minns dom tala mycke om de där, å så fanns det nån i Bergsjö som dom kalla för ... de var också en som dom for å tala med. Jag minns en som tala om för mig själv att han hade väldig an otur med nå grisar, å så gick han till den där Olle-på-skogen, å då sa han att, ja, det var folk som rådde för et. Men så säger han att nu får du det här för han hade väl brännvin med sig samtidigt, så han titta väl i det där glaset å såg den där karlen å den här som hade grisarna å de där, han tänkte att det var en person som han tänkte att kanske han visar sig i glaset, törs jag inte säga hur det kunde vara, men emellertid så skulle en gå dit å så skulle en stå där en morron å så skulle den där karlen komma dit, å han sa till mig, att tur var då att inte karlen komma som jag misstänkte. Å de komma ingen sa han, ...

- Så det kom ingen alls?

- Nej, det komma ingen.

- Man kan väl lätt tänka sig att bekymmer med djuren just gjorde att det uppstod såna där förväxlingar. om korna inte kom hem, eller om dom inte mjölka?

- Jo, då var det väl alltid sånt där som det kunna fäl vara. Det såg väl konstigt ut ibland. Men det är fäl fel ändå. Det blir väl alltid fel. Jo, det fanns ju mycke folk som hade såna där inbillningar för sig. Jag vet en gammal lagård vi hade förr, där fanns ju en kittel, ett bås så att säga

å de var nästan omöjligt att ha nå djur i den, för det vart fel på dom, men varför, det kan jag inte säga. Jag tror inte dom rädde för et heller, men det vart slut med dom när vi hade dom där. Å likaså var det med dom som bodde där förr, dom hade samma. Om det var nån vattenådra eller nånting som drog, nåt vatten eller vad det kunde vara. Dom säger att det kunde vara nåt kuckel dom säger, då hade det väl varit hela lagårn, inte bara på de där stället.

- Det var ju märkvärdigt.

- Jag fråga djurläkarn, tja, sa han, men du sir väl sa jag, men märkvärdigt var de då, men inte trodde jag att de var nå folk, ja, jag trodde det var nånting som drog dom, nånting som dom inte tålde. Magnet på nåt särskilt vis. Jag kan inte nåt annat begripa. Det var detsamma vad man satte dit så vart de nå fel.

- Har ni hört talas om att dom gamla eventuellt kunde hänga upp nåt ovanför dörrn till fejsset eller så för att det skulle gå bra med djuren.

- Ja, dom skulle ju lägga sågblan utav stål å så där inunder å det var lite av varje, å likaså när dom hov ut dom på våren skulle dom ha de där så att bena inte skulle vara så skör om dom fick gå under den där stålen. De tror jag inte nånting på, utan dom höll nog lika bra. Det där är nå gamla sägner som dom komma å säger å har suttit kvar att de vara på de viset. Men jag vet att jag hade kreatur å jag tala om tocke där gamla kurar å av nåt slag, då skratta han alltid, men då sa han att det fanns de å de, men nu minns jag inte vad de var, de är enda medicin dä. Så det var medicin i den där gammelkurn. Så det fanns möjlighet att de kunna

hjälpa. Men då trodde dom naturligtvis att det tog bättre om dom där gubben som laga tänder spotta lite på de där förstås å läste nånting.

- Då blev det extra då?

- Ja, men.

- Ja, det har kunnat verka då i alla fall?

- Ja, han sa det.

- Vad hette han sa ni?

- Turman.

- Var han länge veterinär.

- Ja, han var länge veterinär. Trevlig var han å. Han har en sommarstuga här borti Dellen, så han var här. Jag träffa honom i sommar. Jodå, så han skratta alltid när vi tala om et.

- Var det ofta ni behövde kalla på veterinären för att djuren var sjuka å så?

- Nja, det hände mycke att vi som fick, som hade bra, så var det inte så långt emellan gångerna. Jag minns inte, jag tror det var en julhelg, ja på julafton, å på juldag å fick fara fram å tillbaka, så de var väl nåt trassel då. Jag tala om för en en gång en sak, en gamlan historia på att dom när dom gick till tjurn med kon så då, innan dom gick skulle dom laga till en degklump, sen skulle dom ta en hake å en hyska å sätta ihop de, å så skulle dom ge kon när den gick, så skulle dom hakas ihop så där. Om det var svårt att dom inte ville bli med kalv. Å det tala jag om, men då skratta han väldigt, för det tyckte en var roligt. Å det får man väl säga att det var fantasi. Även om dom åt det där så var det väl lika illa.

- Så dom skulle äta upp det där?
- Ja, kon skulle ges det där då. Det skulle följa med det där.
- Skulle det vara bra då?
- Ja, inte gjorde det kon nånting, men det var meningen de att fantasin var då att de skulle hakas ihop på nå vis då.
- Det skulle påminna om vad som skulle hända då.
- Ja, det var det. Uppllysningen var väl inte så stor.
- Men det betydde ju så mycke också att det gick bra, att det blev en kalv för dom, för det var ju mycke pengar det hängde på. Så man förstår ju om dom ville hjälpa till på nå vis.
- Ja, men inte gjorde det det.
- Jaha ja. När vi talar om såna här saker, undrar jag om ni har hört nån berättelse från trakten kring Fönebo som knyter an till en bestämd plats, nån sten eller nån bäck eller nåt visst ställe.
- Nje, det kan jag inte säga att det är nåt särskilt ställe. Det kan ju vara nåt som jag inte precis vet. Jag har inte kännedom om nån särskilda plats.
- Det var nån som berättade för mig om nånting som kallades för penningbacken.
- Jaha, i berget där ja,
- Det var nån som skulle ha grävt ner pengar, var det inte så?
- Jo, vart en ägare till pengarna förstas.
- Det var sånt jag tänkte på.
- Ja, det är bra långan historia på de. Jo, det var så med den där penninga, dom kalla den där för Pelle Bonn, jag har

ju bara hört det berättas, det var ju före min tid, å han hade en bror som dom kalla för Villy kalla dom den. Å det där var nånstans i Norrbobyn dom stod å spela kort. Sen vänder han å tog ut nånting ur en gekast, å så säger en så här, jag minns inte, vad han kalla tidningen då, om dom kalla det för revers, men det var inte vanligt tidningsnamn. Å då tar han den där, å viker ihop, i den var det pengar, men han sa ingenting. Å dom var nog stölen ner i Forsa eller nånting å så tar han dom i en kopparkruka å gömmer dom i den där penningbacken. Å den andra for till Amerika med dom där tjyvpengarna, for till Amerika å växla bort de där pengarna, å då han var i Amerika den där penningbonden då lässas han vara så utfattig så han hade rep i en koffert å gick å drog på gatorna där, han hade inte råd, han var inte borta nån längre tid, han komma hem å var förmögen, köpte hemman å så där. Å jag vet han hade en doter å. Hon lever. Å hon säger att han drog ihop de där pengarna när han arbetade i Moviken, å då gick han där å hade 50 öre om dan. Det gick inte å dra ihop nå pengar så en kunde gå å köpa nå hemman för inte.

- Det låter ju otroligt.

- Ja, å det var tjyvpengar dä, å dom läg där i penningbackan, ska det hetas vara, men det är en liten backe där,

- Jaså dom skulle komma dit.

- Ja, dom leta igen pengarna där han i den där penningbacken, å då vart en ägare till pengarna förstås.

- Det var där han hitta dom från början?

- Ja, det var det. Sen måste han växla bort dom, för dom fick ju inte komma ut här, för då synas det att det var.

- Ja, att det var stulet.
- Ja, att det var gammelpengar. Har det berättats så.
- Ja, det var ju en trevlig historia. När levde han då Pelle-Bom, var det samtidigt med era morföräldrar eller, ja, ungefärligen var dom nog, ja, han var nog gamlare, det var han nog. Han bodde där vid Sjöholm bodde.
- När vi ändå talar om pengar, var det lönande att vara arrendator åt bolaget?
- Nja, det var snart sagt de att vara lönande. Man var illa tvungen att ha nåt å vara å bo på de vise. Om man hade den instinkten att man trodde att det inte gick nåt annat, så vart det på de vise.
- Jag har sett här i avräkningsboken hur knapert morfar hade.
- Ja, hade jag ena som jag toge fram så var det nog lite bättre. Men nu på senare år har vi aldrig behövt ha några för då gick vi på postgiro å lite av varje, men annars så nog var de lite annorlunda, de var dä.
- Det är svårt att jämföra, men annars om man tänker tidigare på 20-30-talen, när masugn i Moviken gick till exempel, hur tror ni att ni hade det ställt till exempel om man jämför med masugnsarbetarna?
- Ja, det är svårt att säga. En exemplarisk masugnsarbetare han hade väl inte så illa han heller han. Å så hade en arrendator inte av de sämsta, men ja, jag vet inte. Jag tror hellre det var arrendatorn, men det var väl för att jag var då förstås. En arrendator han köfte sina grejer å hade avbetalningar å lite av varje. Man kan säga att han börja för ingenting å säga att han när han sluta hade kor

å lite å så när det vart auktion, ja, när en gjorde slut då vart det ju ända, då hade det sparats en slant på de där. För vi säger till exempel, att en harv, en köpte å betala, 100 kronor å fick 50 för den, men det vart ju pengar ändå när en komma i slute. Då hade inte en sån där masugns- arbetare det där han utan han hade inte nåt annat om han inte hade spart nånting, så hade han ingenting. Men det där vart ett tvångssparande på samma gång som det var att en hade nytta av et, å på slute så vart de så de vart lite pengar. skulle få välja yrke en gång till, kunde ni bli

- Då var det väl friare att vara arrendator, ni hade väl ingen som stod med piskan? att säga det vad ni skulle kunna

- Nej, jag hade en häst som jag körde med, han var 5 år, å jag tänkte inte på försäkringen eller nånting, å så mista jag en å han var försäkrad bara för 1000 kronor, så då fick jag bara 1000 kronor, men när jag skulle köpa en fick jag ge 2205 kronor för en, då fick jag köra den vintern med en häst jag inte hade nånting för. Det räckte väl inte till betalningen. Men det var väl inte så att det skulle gå så alla gångerna, men

- Det kunde inträffa såna där saker ja.

- Ja, det kunde det. Det var mera påfrestande för er att klara upp då.

- Ja, jag köpte ko en gång som jag betala 1500 kronor för å jag hade na nästan ett och ett halvt år så fick jag slå ihjäl na, å då fick jag 500 kronor för na. Så då förlora jag 1000 kronor. Men det var väl några som klara sig å, men jag menar att händer sånt där, det kommer an på hur det går, tur hur det vill arta sig.

- Dom här masugnsarbetarna, dom hade ju ofta kofödor på Moviken. Hjälpte ni dom nån gång å ploga jorden eller nånting sånt där?

- Jodå. Vi var dit alltid å slog med maskinen.

- Lejde dom er å betalte då?

- Ja, dom hade dom där kofödorna för 25 öre om dan.

- Ja, det tror jag jag har hört. Det vart ju liksom lite orätt det där på slute så det vart bort alldeles. Så de finns inte kvar.

- Om ni skulle få välja yrke en gång till, kunde ni bli arrendator igen då?

- Ja, det är ju som svårt att säga det vad en skulle kunna bli. Som det ser ut skulle det ju inte gå nu. Men det går inte å ha en bil å hustrun ska sitta hemma för jämnan å aldrig titta in å hjälpa till, utan dom måste hjälpas åt med jordbruke, det går inte annars, å det vill dom inte nu i dagens läge. Det är tiden.

- Jag får tacka er så mycke för den här pratstunden.